

ULKOASIAINVALIOKUNNAN LAUSUNTO 9/2005 vp

Valtioneuvoston selvitys ajankohtaisista Turkin EU-jäsenyyšnäkymistä, ml. komission ehdotus neuvottelukehykseksi

Valtioneuvostolle ja suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 9 päivänä syyskuuta 2005 lähettänyt valtioneuvoston selvityksen Turkin ajankohtaisista EU-jäsenyyšnäkymistä, ml. komission ehdotus neuvottelukehykseksi (E 68/2005 vp) ulkoasiainvaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- ulkoasiainministeri Erkki Tuomioja
- valtiosihteeri Antti Peltomäki, valtioneuvoston kanslia
- yksikön päällikkö Merja Lindroos-Binham, yksikön päällikkö Johanna Suurpää ja ulkoasiainsihteeri Nicola Lindertz, ulkoasiainministeriö
- komission jäsen Rehnin neuvonantaja Jaakko Blomberg.

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

Eurooppa-neuvosto teki 17.12.2004 päätöksen Turkin liittymisneuvottelujen aloittamisesta 3.10.2005. Turkki on täyttänyt liittymisneuvottelujen aloittamiselle asetetut yksilöidyt ehdot eli Turkin ja EU:n välisen assosiaatiosopimuksen mukauttamisen kymmenen uuden jäsenvaltion liittymisen johdosta sekä voimaansaattanut komission edellyttämät säädökset.

Komissio on tehnyt ehdotuksen liittymisneuvotteluja ohjaavaksi kehykseksi. Kehyksessä vahvistetaan ns. Kööpenhaminan kriteerien pohjalta poliittiset, taloudelliset ja yhteisön säännöstöä koskevat periaatteet, jotka antavat puitteet Turkin EU-jäsenyyzneuvotteluille. Neuvot-

telukehys vastaa aiempia liittymisneuvotteluja, mm. neuvottelujen sisällön jäsentäminen lukuihin. Uutuutena on kunkin luvun käsittelyn sulkeamista ja tarvittaessa avaamista koskevat arviointiperusteet. Tätä menettelyä on tarkoitus soveltaa myös muihin aloitettaviin liittymisneuvotteluihin.

Liittymisneuvottelujen tavoitteena on jäsenyys, mutta liittymisneuvottelujen luonteeseen kuuluu se, että neuvottelut voidaan keskeyttää ja neuvottelujen luonne on avoin, eli liittymisneuvottelujen aloittaminen ei ole tae jäsenyyden toteutumisesta. Neuvotteluja käydään entiseen tapaan hallitustenvälisissä konferenssissa.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto katsoo, että Turkki on täyttänyt liittymisneuvottelujen aloittamiselle asetetut ehdot ja neuvottelut tulee aloittaa. Komission esittämä neuvottelukehys on Suomen hyväksyttävissä ja Kyproksen tasavallan tunnustaminen ei ole ennakkoehto neuvottelujen aloittamiselle. Suomen tavoitteena on selkeä ja johdonmukai-

nen kehys, johon on kirjattu vain neuvottelujen kannalta olennaiset kysymykset. Suomen puheenjohtajuuskauden tavoitteena on Turkin liittymisneuvottelujen edistäminen laajentumisen yleisperiaatteiden mukaisesti, eli hakijamaiden yhdenmukainen kohtelu ja eteneminen hakijamaiden omien ansioiden mukaisesti.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Euroopan yhdentymisen perustavanlaatuinen poliittinen tavoite on edistää rauhaa ja vakautta Euroopassa. Unionin laajentuminen on keskeisiä välineitä tämän hankkeen toteuttamisessa, ja sen vaikuttimena on kokonaisvaltainen poliittinen arvio laajentumisen merkityksestä Euroopalle. EU:n laajentuminen on merkittävästi vakauttanut Eurooppaa kylmän sodan päättymisen jälkeen ja on samalla lisäämässä EU:n omaa elinvoimaisuutta sekä painoarvoa maailmassa.

EU:n laajentuminen perustuu selkeille periaatteille. Kööpenhaminan Eurooppa-neuvostossa vuonna 1993 hyväksyttiin ehdot, jotka edellyttävät jäsenyydeltä perustavanlaatuisen poliittisten kriteerien täyttämistä (mm. demokratia, oikeusvaltio, ihmisoikeudet, vähemmistöjen oikeudenmukainen kohtelu), taloudellista kypsyyttä sekä kykyä omaksua jäsenyyden velvoitteet. Nämä ns. Kööpenhaminan kriteerit muodostavat unionin laajentumisperiaatteiden perustan.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että Eurooppa-neuvoston linjausten mukaisesti Kööpenhaminan poliittisten kriteerien täytyminen on liittymisneuvottelujen aloittamisen ennakkoehto ja kaikkien kriteerien täytyminen varsinaisen liittymisen edellytys. Liittymisneuvottelujen aloittamisen edellytykset ja jäsenyyden toteutumisen ehdot ovat selkeitä, ja niiden tulee olla kaikille ehdokasvaltioille samat.

Liittymisprosessin yleisperiaatteena on hakijamaiden yhdenvertainen kohtelu ja kunkin hakijamaan eteneminen omien ansioiden mukaisesti. Komissio on keskeisessä asemassa hakija-

maiden valmiuksien systemaattisessa ja tasapuolisessa arvioinnissa, mm. vuotuisten edistymisraporttien muodossa.

Ulkoasiainvaliokunta korostaa, että Turkkiä pitää kohdella yhdenvertaisesti muiden hakijamaiden kanssa ja Turkille annetuista sitoumuksista on pidettävä kiinni.

Turkin liittymisneuvottelujen aloittaminen

Helsingin Eurooppa-neuvosto joulukuussa 1999 antoi Turkille ehdokasvaltion aseman, mistä seuraa liittymisneuvottelujen aloittaminen ehtojen eli Kööpenhaminan poliittisten kriteerien täytyessä. Joulukuun 2004 Eurooppa-neuvosto päätti, että liittymisneuvottelut voidaan aloittaa Turkin kanssa 3. lokakuuta 2005, mikäli Turkki toimeenpanee komission yksilöimät olennaiset toimenpiteet. Komissio arvioi, että näiden ehtojen toteutuessa Turkki täyttää jäsenyyden poliittiset edellytykset ja liittymisneuvottelut voidaan aloittaa.

Ulkoasiainvaliokunta yhtyy valtioneuvoston näkemykseen, että Turkille asetettujen ehtojen täytyttyä EU-jäsenyyteen tähtäävät liittymisneuvottelut voidaan aloittaa Turkin kanssa komission esittämän neuvottelukehysten mukaisella tavalla. Liittymisperspektiivi on jo tähän mennessä aikaansaanut merkittäviä uudistuksia Turkissa. Jäsenyyden kannustava vaikutus on ollut selvästi todettavissa. Ulkoasiainvaliokunta korostaa, että ei ole olemassa periaatteellisia syitä, jotka estäisivät Turkkiä liittymästä unioniin ja sen muodostamaan arvoyhteisöön.

Samalla ulkoasiainvaliokunta toteaa, että liittymisneuvottelujen aloittamiselle asetettujen edellytysten täyttyminen ei merkitse sitä, että mm. ihmisoikeuksia koskevat olosuhteet Turkissa olisivat tyydyttävät. Ulkoasiainvaliokunta on seurannut tiiviisti Turkin ihmisoikeustilanteen kehittymistä (UTP 17/2004 vp). Valiokunnan saamien selvitysten mukaan Turkki on edennyt hyvin lainsäädäntönsä kehittämisessä, mutta vakavia puutteita esiintyy erityisesti lainsäädännön käytännön toimeenpanossa ja systemaattisessa valvonnassa. Komission Turkkia koskevissa edistysraporteissa todettuihin epäkohtiin pitää puuttua määrätietoisesti. Valiokunta korostaa, että Turkin edistyminen erityisesti toimivan demokratian, ihmisoikeuksien kunnioittamisen ja oikeusvaltion toteuttamisessa on suoraan kytköksissä liittymisneuvottelujen etenemiseen.

Ulkoasiainvaliokunta yhtyy valtioneuvoston kantaan, että Kyproksen tunnustamista ei voi pitää Turkin liittymisneuvottelujen aloittamisen ehtona. On selvää, että Turkin edellytetään tunnustavan Kyproksen tasavallan ennen kuin Turkki voi liittyä unionin jäseneksi. Unionissa ei voi olla jäsenvaltioita, jotka eivät tunnusta toisiaan. Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että luonteavat olosuhteet tunnustamiselle syntyvät saaren jakokiistan ratkaisemisesta YK-neuvotteluissa, joihin kiistan osapuolet ovat sitoutuneet.

Ulkoasiainvaliokunta yhtyy valtioneuvoston näkemykseen, että Turkin liittymisneuvottelujen tavoitteena on unionin jäsenyys. Turkin liittymisneuvotteluille asetettava neuvottelukehys toteaa sen yleisen periaatteen, että neuvottelut eivät johda jäsenyyteen, ellei hakijamaa ole jäsenyyden ehtoihin kykenevä. Mikäli Turkki ei kykenisi täyttämään jäsenyydelle asetettuja ehtoja, niin Turkin ja EU:n suhteet tulee järjestää mahdollisimman tiiviillä tavalla. Jäsenyyden saavuttaminen on pitkälti Turkin omista ponnisteluista kiinni.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että Turkin kehittäminen EU-jäsenyyden mitat täyttäväksi maaksi edellyttää myös EU:n ja sen jäsenmaiden toimia. Liittymistä edeltävä tuki on tärkeässä asemassa. Vuorovaikutusta Turkin yhteiskunnan kanssa on kehitettävä kaikilla aloilla. Ulko-

asiainvaliokunta pitää erityisen tärkeänä vuorovaikutuksen kehittämistä kansalaisyhteiskunnan alalla, kuten komission esittämässä neuvottelukehyksessä on todettu.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa sen tosiasian, että Turkki olisi EU:n jäsenmaana kiistattomasti unionin suurimpien jäsenmaiden joukossa ja sen liittymisellä on merkittävä vaikutus unioniin. Samalla ulkoasiainvaliokunta toteaa, että pitkien — joidenkin arvioiden mukaan 10–15 vuotta kestävien — liittymisneuvottelujen myötä jäsenyyden ehdot täyttävä Turkki on hyvin erilainen jäsenvaltio kuin nykyhetken Turkki. EU:n normien täyttäminen on Turkkia perustavanlaatuisesti muuttava prosessi, ja jäsenyyden ehdot täyttävä Turkki olisi unionia vahvistava tekijä.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa erikseen, että Turkin liittyminen Euroopan unioniin vahvistaisi unionin ulkoista toimintaa merkittäväällä tavalla. On tärkeää, että liittymisprosessin osana Turkki osallistuu täysipainoisesti yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan ja yhdenmukaistaa politiikkaansa sen linjausten mukaiseksi. Turkin keskeinen asema mm. Lähi-idässä on nähtävä vahvuutena unionin kannalta.

EU:n jatkolaajentuminen

Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että EU:n toiminnalla on selkeä poliittinen tuki kansalaisten keskuudessa. Perustuslaillista sopimusta kohdanneet vastoinkäymiset useassa Euroopan maassa ovat osoitus tarpeesta käydä entistä perusteellisempaa julkista keskustelua unionin toiminnasta ja tavoitteista. Unionin keskeisiä hankkeita koskeva varhainen ja avoin keskustelu on omiaan luomaan kestävä pohjan unionin politiikan eteenpäinviemiselle kansalaisten luottamuksen pohjalta.

Laajentuminen on keskeinen Eurooppaa ja Euroopan unionia muovaava prosessi, jonka vaikutukset ovat kauaskantoiset. Romania ja Bulgaria ovat allekirjoittaneet liittymissopimuksen, ja niiden on määrä tulla jäseniksi 1.1.2007. Turkin kanssa on määrä aloittaa liittymisneuvottelut. Neuvottelujen aloittamiseen Kroatian kanssa on

olemassa valmiudet, kun Kroatia on ensin täyttänyt aloittamiselle asetetut ehdot. Länsi-Balkanin valtiot ovat unionin laajentumispolitiikan piirissä. Myös Ukraina pitää EU-jäsenyyttä tavoiteltavana.

Edellä todetun perusteella ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että unionin laajentumispolitiikasta käydään perusteellinen poliittinen keskustelu, jotta kansalaiset saisivat entistä selkeämmän käsityksen laajentumispolitiikan tavoitteista, sen mahdollisista rajoista ja unionin naapuruuspolitiikan kokonaisuudesta.

Lausunto

Lausuntonaan ulkoasiainvaliokunta ilmoittaa,

että valiokunta yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan korostaen Turkin liittymisprosessin edistämistä laajentumisen yleisperiaatteiden — hakijamaiden yhdenvertaisen kohtelun ja omien ansioiden mukaisen etenemisen — mukaisesti ja

*että valiokunta esittää, että EU:n laajentumispolitiikkaa käsitellään kokonaisvaltaisesti valtioneuvoston selon-
teon pohjalta.*

Helsingissä 30 päivänä syyskuuta 2005

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Liisa Jaakonsaari /sd
vpj. Aulis Ranta-Muotio /kesk
jäs. Ulla Anttila /vihr
Antero Kekkonen /sd
Katri Komi /kesk
Johannes Koskinen /sd
Eero Lankia /kesk

Suvi Lindén /kok
Petri Neittaanmäki /kesk
Kalevi Olin /sd
Aila Paloniemi /kesk
Maija Perho /kok
Suvi-Anne Siimes /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Jukka Salovaara.